

Ἐυχαρίστως δημοσιεύομεν τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τῆς Ὑπουργείας Σ. Πήλικα, εὐμενῶς παραχωρηθέν ἡμῖν ἐκ τοῦ χειρογράφου πρὸς δημοσίευσιν. Τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔργον ἀρκούντως διαφωτίζειν σκερὰ μέρη τῆς συγχρόνου ἡμῶν Ἱστορίας, ἐκδίδεται ὀλόκληρον προσεχῶς ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ αἰδιόμου ἀνδρὸς κ. Ι. Πήλικα, διακηγόρου, τὴν δ' ἀπόκτησιν αὐτοῦ θαρρούντως συνιστῶμεν εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ ἀναγνώστας τῆς «Ἐστίας».

Σ. τ. Δ.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΟΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ ΤΟΥ 1853

Ἐἶχονεν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως (Σεπτέμβριον 1853) πρώτην φοράν ἀφ' ὅτου εἰσῆλθον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον. Ἀγνοοῦσα τὸ ἀντικείμενον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα πάντοτε. Ὁ Βλάχος (ὕπουργός τῆς Παιδείας) ἐγκαίρως μὴ εἰδοποιηθεὶς, ἔλειπεν εἰς τὴν ἐξοχήν. Ὁ Βασιλεὺς μὰς ἀνήγγειλεν, ὅτι πρόκειται νὰ σκερθῶμεν περὶ τῶν ἐκλογῶν, καὶ ἔθεσε πρῶτον τὸ ζήτημα, ἂν αἱ ἐκλογαὶ πρέπει νὰ μένουν ἐλευθεραὶ, ἢ ἂν πρέπει νὰ θέσῃ ὑποψηφίους ἡ Κυβέρνησις. Ἐνόησα ὅτι οὕτω ἐτίθετο τὸ ζήτημα, δι' ὅσα εἶχον εἰπεῖ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Σπυρο-Μήλιου καὶ ἔλεγε τὸ κοινὸν περὶ τῆς γνώμης μου. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπερησπίστην ἰσχυρίζομενος, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ τι ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐκλογῶν· ὁ λαός, ἔλεγον, εἶνε φίλος τῆς τάξεως καὶ Βασιλικός· ὅσοι λέγονται ἀποκλειστικῶς ἀφωσιωμένοι, συκοφαντοῦν τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν, τὴν ὀλομέλειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἄν ὑπάρχουν ἐξαίρεσεις, δὲν σημαίνουσι τίποτε. Ν' ἀναλαβάνῃ ἡ Κυβέρνησις, χάριν μερικῶν ἀτόμων, τὸν ἀγῶνα τὸν ἐκλογικόν, εἶνε ἀντιπολιτικόν, διότι, λαμβάνουσα μέρος εἰς αὐτόν, χάνει τὴν ἀνωτέραν θέσιν τῆς ἀπέναντι ὄλων τῶν κομμάτων, διὰ τῆς ὁποίας μόνης δύναται νὰ προλάβῃ τὰς ἀταξίας καὶ παρανομίας, ἀναγκάζουσα κάθε κόμμα ἢ πολιτικὴν μερίδα νὰ μένῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομιμότητος, καὶ διότι οὕτω ἀρκαρῆ ἀπὸ τοὺς ἐκλεγομένους βουλευτάς καὶ τὴν Βουλὴν τὴν ἠθικὴν των βαρύτητα, ἥτις εἶνε οὐσιώδης καὶ διὰ τὴν Κυβέρνησιν, διότι, ἥτις εἶνε οὐσιώδης καὶ διὰ τὴν θέλει προστρέξει διὰ τῆς εὐρῆς ὑποστήριξιν τὴν ἀρκαρῆ καὶ διὰ τὸ ἐσωτερικόν καὶ διὰ τὸ ἐξωτερικόν. Καὶ ταῦτα χωρὶς ἀνάγκην ἢ ὠφέλειαν, διότι ὅποιοςδήποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ ἐκλεχθὸς βουλευτής, οὗτος θὰ εἶνε Βασιλικός, καὶ, ἂν εἶνε ἀνθυπουργικός, δὲν βλάπτει, διότι πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰ προσωρινὰ Κυβερνητικὰ συμφέροντα, τῶν ὁποίων παραστά-

της εἶνε τὸ Ὑπουργεῖον, ἀπὸ τὰ διαρκῆ, τῶν ὁποίων ἀντιπρόσωπος εἶνε ὁ Βασιλεὺς. Ἡ ἀντιπολίτευσις κατὰ τῶν πρώτων καὶ ἀβλαβῆς καὶ ὠφέλιμος μάλιστα δύναται νὰ εἶνε Ἡ σύγχυσις τῶν δύο τούτων συμφερόντων εἰς Συνταγματικὸν μάλιστα πολίτευμα, εἶνε καταστρεπτικὴ τὰ ἀναπόφευκτα κτηρήματα κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς ἡμέρας, ἢ ὁποία, ὡς τοιαύτη, εἶνε ἐπιδεικτικὴ διαφορᾶς γνώμης καὶ συμφερόντων, στρέφουσι τότε ἀναγκαιῶς κατὰ τοῦ κέντρου τῆς πολιτείας, καὶ ἂν τὸ κέντρον σεισθῇ, τὸ ὅλον οἰκοδόμημα κινδυνεύει.

Ἀντέταξε συντόμως ὁ Βασιλεὺς, καὶ πλέον ἀνεπτυγμένως ὁ Χρηστίδης, (Ὑπουργός τῶν Οἰκονομικῶν) τὸ παράδειγμα τῶν λοιπῶν συνταγματικῶν Ἐπικρατειῶν καὶ αὐτῆς τῆς μητρὸς τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος, τῆς Ἀγγλίας.

Διαφέρει, εἶπον ἐγώ, τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνει ἀναγκαιῶς διάφορον σημασίαν ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν τόπων, τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἔθνων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν π. χ. ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ τάξεων· ὑπάρχει ἀριστοκρατία εὐγενείας καὶ πλοῦτος· ὑπάρχει διαφορὰ πολιτικῆς ἐπόψεως· οὕτως οἱ μὲν θεωροῦν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου ὡς συμφέρουσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ὄλων, οἱ δὲ, τὸ προστατευτικὸν σύστημα. Ἐνοεῖται ἄρα ὅτι, ὅταν κυβερνᾷ Ὑπουργεῖον τῆς πρώτης γνώμης πρέπει νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς τὸν λαόν τοὺς συμερίζομένους τὴν γνώμην ταύτην πολίτας πρὸς ἐκλογὴν ἂν δὲν τοὺς ἐκλέξῃ, δηλοῖ ὅτι τὸ ἔθνος δὲν ἐπιδοκιμάζει τὸ σύστημά του. Ἄλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομεν ἀκόμη τοιαῦτα πολιτικὰ κόμματα, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς των διακρινόμενα.

— Μὲ συγχωρεῖς, ἀπήντησεν ὁ Χρηστίδης, εἰκοσι χρόνους πολεμῶ τὸν Μαυροκορδάτον, διότι ἔχει γνώμην, ὅτι ὁ Ὄθων πρέπει νὰ κυβερνᾷ ὡς ἡ Βικτωρία, ἐνῶ ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἀλλοίμονον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν κυβερνῶ ἐγὼ ἢ ἐκεῖνος καὶ ὄχι ὁ Βασιλεὺς.

— Ἐνδέχεται, τοῦ ἀπήντησα, μερικά ἄτομα νὰ ἀκολουθοῦν διαφορετικὴν πολιτικὴν, ἀλλὰ τὸ ἔθνος δὲν διαιρεῖται ἀκόμη κατὰ τὰ συστήματα ταῦτα· τὸ ἔθνος ἐπιθυμεῖ νὰ καταδιώκωνται οἱ καταχρασταί, ν' ἀνταμείβωνται οἱ καλοὶ καὶ οἱ τίμιοι, νὰ ἐνισχύεται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν προσώπων, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ν' ἀναπτύσσωνται οἱ πόροι του κλπ. καὶ ἀκόμη δὲν παρουσιάσθησαν εἰς τὸ μέσον διάφορα συστήματα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μοναρχικοῦ τούτου σκοποῦ.

Ἦτο ὅμως φανερόν ὅτι εἰς μάτην ἐκοπίαζον ἢ ὀμοψυρία τῶν ἄλλων ἐξέφραζε τὴν ἐναντίαν γνώμην.

— Ν' ἀρήσω, ἔλεγεν ὁ Χρηστίδης, ἀνοικτόν τὸ στάδιον εἰς καθένα, ἐλάτε σκύλοι ἀλέστε... Νὰ ἔλθουν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὴν Βουλὴν, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ μὲν ζητήσουν τὸ κεφάλι καὶ ἐγὼ νὰ μένω Ὑπουργός ἀκίνητος!

Καὶ πραγματικῶς, δὲν ἠδυνάμην ν' ἀρνηθῶ, ὅτι χωρὶς ὑποψηφιότητα ἢ γνώμην τοῦ λαοῦ θὰ ἐκυματιζέτο εἰς τὸ ἀόριστον καὶ θὰ ἀφίνετο ἔρμαιον τῶν δυνατῶν. Ἡ ἄλλη θὰ ἐγένετο βιαιοτέρα, καὶ, ἀντὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων, θὰ ὑπερίσχυον τὰ με-

ρικά, τῶν μαχαιράδων τέλος δὲν ἠδυνάμην ν' ἀρνηθῶ ὅτι ἡ Ὑπουργικὴ ὑποψηφιότης τῶν ἐκλεξιμῶν εἶνε Συνταγματικόν.

Ἀπερσίσθη λοιπὸν ἡ ὑποψηφιότης. Διὰ μίαν τότε τίθεται ἀπὸ τὸν Βασιλέα τὸ ζήτημα ν' ἀποκλεισθῶν οἱ ὑπάλληλοι. Ἐμείνα ἐκστατικός δὲν ἐννοοῦσα πρὸς ποῖον σκοπὸν. Ἐρωτηθεὶς δὲν ἠρνήθη ὅτι τοιοῦτον μέτρον, τὸ ὁποῖον πολλακίς ἡ ἀντιπολιτεύσεις ὑπερησπίσθη, εἰς τὴν Γαλλίαν ἰδίως θὰ ἐφαίνετο φιλελευθέρωτατον, ἐὰν μάλιστα διεδέχτο τὸ ἐναντίον ἄκρον, μέγα μέρος τῶν βουλευτῶν ἐπίτηδες νὰ εἶνε ὑπάλληλοι, ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, σήμερον, δὲν βλέπω νὰ δικαιολογηται ἀπὸ σπουδαιότατον τινα σκοπὸν. Δι' οἰκονομίαν; βεβαίως ὄχι; θὰ μᾶς κοστίσῃ ἀρκεταὶ χιλιάδες δραχμῶν.

— Ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἐποψὶς δὲν εἶνε ἡ ἐπικρατεσττέρα εἰς πολιτικὸν ζήτημα, ἀπεκρίθη ὁ Βασιλεὺς; ἡ φιλαργυρία δὲν εἶνε πάντοτε καλὴ οἰκονομία. (Θὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸ τέλος τῆς διηγήσεώς μου ὁ ἀναγνώστης ὅτι δι' οἰκονομίαν ἐκηρύχθη ἡ λῆξις τῆς Συνόδου κατὰ πρότασιν τοῦ Βασιλέως; ἀντιπολιτικῶτατον μέτρον; ἀληθινὰ ἡ οἰκονομία ἦτο πρόφασις).

Ν' ἀποκλεισθῶν ἢ ὄχι οἱ ὑπάλληλοι, δὲν εἶνε βέβαια ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου. Κατὰ τὰς περιστάσεις εἰμπορεῖ νὰ ληρθῇ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο μέτρον, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν μάλιστα πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἰδιαίτερος σπουδαῖος λόγος, διότι συστηματικῶς λαμβανόμενος φαίνεται ἐναντίος τοῦ πνεύματος τοῦ Συντάγματος. Κατὰ τὸ Σύνταγμα νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος ὁ Βουλευτής, δὲν ἀπαγορεύεται, ἀλλὰ μόνον ἀπαιτεῖται νὰ ἐκλεθῇ πάλιν; οὕτω τὸ Σύνταγμα δέχεται ὑποψηφιότητα ὑπαλλήλων; τὸ Σύνταγμα διακρίνει Κυβέρησιν καὶ λαόν. Εἰς τὸν λαόν, προκειμένου περὶ τῆς ἀντιπροσωπείας του, νὰ εἶνε ὑποπτος ὁ ὑπάλληλος τῆς Κυβερνήσεως ἐννοεῖται, ἀλλ' εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ εἶνε ὑποπτος ὁ ὑπάλληλός τῆς, τί σημαίνει;

— Καὶ ποῖοι λόγοι ὑποστηρίζουν, μὲ ἐρώτησεν ὁ Βασιλεὺς, τὴν ὑποψηφιότητα τῶν ὑπαλλήλων;

Πολλοὶ καὶ σπουδαῖοι, ἀπεκρίθη, διατί ἡ Κυβέρνησις νὰ στερεῖται ἰκανοτήτων; διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι χαίρει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ; Διατί ἡ Νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ στερεῖται τῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας τῶν διακριθέντων εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Κυβερνήσεως; Καὶ ἡ Νομοθετικὴ καὶ ἡ Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία θὰ ἐζημιώνοντο χωρὶς λόγον.

Παρητήρησεν ὁ Χρηστίδης καὶ τις τῶν ἄλλων, ἂν δὲν σφάλλωμαι (παρκατηρῶ ὅτι γράφω τοὺς ἰδικούς μου λόγους, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνθυμοῦμαι, διότι οἱ τῶν ἄλλων δὲν μοι ἔμειναν εἰς τὴν μνήμην; ἀληθινὰ συνήθως ἦσαν καὶ ὀλιγοσύλλαβοι), ὅτι τὸ ὑπουργεῖον κατὰ τὰς ἐκλογάς, ὡς ἡ πείρα, ἔλεγε, τὸ ἀπέδειξεν, ἀντιπολιτεύεται ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους του, ὅταν καὶ οὗτοι εἶνε ὑποψήφιοι, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ πόλεμος γίνεται ἐμφύλιος; οἱ ὑπάλληλοι ἔχουν τὰ μέσα νὰ ἀντιπράξουν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ὑπουργοῦ, νὰ τὴν παραλύσουν ἐν ἀγνοίᾳ του. Πρὸς τοῦτοις παρητηρήθη ὅτι ἐκλεγόμενων βουλευτῶν τῶν ὑπαλλήλων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου αἱ σύνοδοι διακροῦν

ὀλόκληρον ἔτος, πάσχει ἡ ὑπηρεσία ἢ ἡ ἀντιπροσωπεία, διότι θὰ λείπουν ἀναγκαιῶς ἀπὸ μίαν τῶν θέσεων τῶν. Ἡ παρκατήρησις ὁμως αὕτη, ἐκτὸς ὅπου δὲν ἐρχομίζεται εἰς τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀθήναις, καὶ δὲν θὰ ἔχῃ τόσην σημασίαν καὶ διὰ τοὺς λοιπούς, ὅταν καταρθώσωμεν, ὡς πρέπει διὰ τὴν ὀρθὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Συντάγματος, νὰ περαιοῦσωμεν τὰς συνόδους εἰς δύο ἢ τρεῖς μῆνας. Τὸ κακόν εἶνε εἰς τὰς μακρονᾶς συνόδους, ὅχι; εἰς τὴν ὑποψηφιότητα τῶν ὑπαλλήλων. Διὰ νὰ ἀποφύγωμεν δὲ καὶ τὴν ἀντενέργειαν τῶν ὑπαλλήλων, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸν συστηματικὸν ἀποκλεισμὸν ὧν, ἀλλ' ἄς γείνη ἐκλογὴ κατὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰς περιστάσεις.

Τέλος ὑπερίσχυεν ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ὑπαλλήλων. Πρὸς ποῖον σκοπὸν; ἐθήρευεν ἴσω; δημοτικότητα.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπεφορτίσθη νὰ συντάξῃ κατάλογον τῶν ὑποψηφίων καὶ νὰ τὸν υποβάλῃ εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Ἐπειτα ἔγεινε λόγος, ποῖαν βοήθειαν θέλει δώσει ἡ Κυβέρνησις εἰς τοὺς ὑπουργικούς ὑποψηφίους. Ὁ Χρηστίδης ἔλεγεν, ὅτι χρειάζεται ὧν ἡ σύμπραξις; ἀφοῦ τοὺς ἐξεθέσαμεν πρέπει νὰ τοὺς ὑποστηρίξωμεν, διὰ νὰ ἐπιτύχουν; ἀλλ' ἐπέμεινα ὅτι μόνην τὴν ἠθικὴν ἐπιρροὴν τῆς πρέπει νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς ἡ Κυβέρνησις; καὶ τὴν προσδιώριξα, νὰ γνωστοποιῇ δηλαδὴ ὁ Νομάρχης τοὺς ὑπουργικούς ὑποψηφίους, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον; τὸ περιπλέον εἶνε παράνομον, καὶ, ὅταν παράνομα πράττη ἡ ἐξουσία, τί θὰ κάμῃ ὁ ἰδιώτης; Πρὸς τοῦτοις τί ἀξίζει ἓνας ὑποψήφιος, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ ὄλην τὴν ἠθικὴν ὑποστήριξιν τῆς Κυβερνήσεως ἀποτυγχάνει; καὶ ἀφοῦ δὲν ἔχει ἰδικὴν του βαρῦτητα, ποῖαν συνδρομὴν μετὰ ταῦτα ὡς Βουλευτῆς δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν;

— Καλῶς ἔχουν αὐτὰ εἰς τὴν θεωρίαν, ἀλλ' εἰς τὴν πρακτικὴν; εἶπεν ἄλλος. Ἐνδέχεται καὶ νὰ γείνων παρανομία.

— Ὅχι, δὲν πρέπει νὰ γείνων; τοῦτο νὰ τὸ ἔχωμεν ἀπορασιμῶμεν, καὶ δὲν γίνονται; ἂν γείνων, ἄς τιμωρηθῶν οἱ πράξαντες αὐτάς. Ἐσυμφωνήσαμεν εἰς τὴν ἠθικὴν μόνον ὑποστήριξιν; ἀλλ' ἦτο φανερόν ὅτι διὰ πολλοὺς αὐτὰ ἦσαν λέξεις μόνον, ὑποκρύπτουσαι ἄλλην ἐννοίαν.

... Ὡς τὸσον αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ (1853) ἐπροχωροῦσαν πολὺ βραδέως καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν βουλευτῶν, τῶν ὁποίων ἡ ὑποψηφιότης ἀπ' ἀρχῆς προσδιωρίσθη. Ἡ ἐκλογὴ ἤρχιζεν, ἀλλ' ὅταν ἀπαντοῦσε δυσκολίας ἀπὸ τοὺς ἀντιπολιτευομένους καὶ τοιαύτας, ὥστε νὰ γεννῶνται ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὑπουργικῶν ὑποψηφίων, οἱ Νομάρχαι διέκοπτον τὰς ἐκλογάς καὶ τὰς ἀνέβαλλον ἀορίστως. Τὸ μέτρον τῆς ἀναβολῆς δύο καὶ τρεῖς φοραὶς ἐπανελαμβάνετο. Εἰς μάτην ὁ Προβελέγιος καὶ ἐγὼ διεμαρτυροῦμεθα ἐναντίον τῆς τῆς παρανομίας, ἡ ὁποία εἶχε γείνει συνήθεια ἀπὸ τὰς παρελθούσας ἐκλογάς. Ὁ Ἀμβροσιάδης (Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν) ἐπροσπάθει νὰ δικαιολογήσῃ τὸ μέτρον μὲ τὴν πρόφασιν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας. — Τί

νά γείνη, ἔλεγεν, ὅταν τὰ κόμματα θὰ ἤρχοντο εἰς τὰ χεῖρια καὶ θὰ ἀλληλοφονεύοντο οἱ πολῖται; — Δὲν ἤρνούμην ὅτι εἰς ἐκτάκτους καὶ σπανίας περιστάσεις, προφανεῖς κινδύνους ἐμφυλίου πολέμου ἠδύνατο νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ἀναβολῆς, ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο τὸ μόνον δυνάμενον νὰ τὸν προλάβῃ, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγθῆ τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ διὰ κάθε φύλλου πῆδημα, ὡς γενικὸν μέτρον ἐπιτυχίας τῶν ἐκλογῶν ἦτο ἀδικαιολόγητον. Μὲ τοιοῦτον σύστημα καὶ ποῖα ἐκλογή ἀντιπολιτευομένου δὲν θέλει ἀποτύχει, καὶ ποῖαι παρανομίαι δὲν δικαιολογοῦνται; Δι' ἐμὲ ὁ κατάλογος τῶν Ὑπουργικῶν ὑποψηφίων ἦτο διὰ τὸν τύπον καὶ δὲν εἶχε καμμίαν σημασίαν· μοῦ ἦτο ἐντελῶς ἀδιάφορον ποῖος ἤθελεν ἐκλεχθῆ, διότι οὔτε πρέπει, οὔτε ἀξίζει, ὡς εἶπον καὶ εἰς τὸν Βασιλέα, ν' ἀγοράζωμεν διὰ παρανομιῶν τὴν ἐκλογὴν ἀσημάντων ἀνθρώπων. Κατὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιχειρήματός μου ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Βασιλέως τὰ ἑξῆς ἔντονα.

— Δὲν γνωρίζεις τί ἐστὶ Βουλευτής! Ὅποια: αἱ ἀπαιτήσεις του! Ὅποιας ἐνογλήσεις ἔχει ὁ Ὑπουργός! Ὁ Λέων Μελῆς μετὰ τὴν Γ' Σεπτεμβρίου ἠναγκάζετο νὰ πηγαίῃ εἰς τὸ Ὑπουργεῖόν του μὲ τὸ καπέλλο ἕως εἰς τὰ μάτια διὰ νὰ μὴ τὸν γνωρίζουν καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ βλέμματα τῶν ἔθρων του!

— Τοῦτο εἶναι ἰδική του φροντίς· κανεὶς δὲν τοῦ ἐγγυήθη, Βασιλεῦ, ἀναπαυτικὴν τὴν θέσιν του. Ὁ Ὑπουργός, ἂν ὑποφέρῃ, δὲν βλέπτει· δὲν πρέπει ὅμως διὰ τὴν ἀνάπαυσίν του νὰ καταπατοῦνται οἱ νόμοι.

— Δὲν γνωρίζεις, κύριε Πήλικα, ὅποιοι λύκοι λυμικίνονται τὴν πολιτείαν, ὅποια ἀρπακτικὰ θηρία μὲ τὰ νύχια των κατασπαράττουσι τοὺς λαούς! Ὅταν εἶναι ἰσχυροὶ μεταχειρίζονται τὴν ἐξουσίαν ὡς ὄργανόν των· ὅλη ἡ δημοσία ὑπηρεσία ἀξιοῦν νὰ ὑπηρετῆ ὄχι τὸ κοινὸν καλόν, ἀλλὰ τὰ συμφέροντά των, διὰ νὰ διατηρήσουν καὶ νὰ αὐξήσουν τὴν ἐπιρροήν των, διὰ τῆς ὁποίας καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐπιβάλλονται καὶ τὸν λαὸν καταπιέζουν, καὶ στάσεις ὀργανίζουν, καὶ ὡς τακτικὸν μέσον ἀντιπολιτεύσεως καὶ πολιτικῶν ἐκδικήσεων ἔχουν τὴν ληστείαν, τὴν μάστιγα αὐτὴν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, τὴν ἀτιμίαν καὶ τὴν ὀπισθοδρομίαν τῆς Ἑλλάδος! Ἀχόρταγοι εἰς τὰς δημοσίας προσόδους, θέλουν καὶ τοὺς Εἰρηνοδίκας, καὶ τοὺς Εἰσαγγελεῖς, καὶ τὸν Δήμαρχον, τὸν Ἐπαρχον, τὸν Νομάρχην, ὅλους ἰδικούς των. Ὑστερα ἀπὸ τὸσα ἔτη μόλις κατωρθώθη νὰ οὐδετερωθῶν, καὶ νὰ λάβῃ ὀλίγην ἀναφυγὴν ἡ κοινωνία. Ἀς μὴ χαλάσωμεν τὸ σωτήριον ἔργον τῶσων κόπων καὶ ἑτῶν, διότι θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκείνην κατάστασιν, ἐὰν δὲν φροντίσωμεν, ὥστε οἱ ἐρχόμενοι βουλευταὶ νὰ χρεωσιτοῦν τὴν θέσιν των ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπὸ αὐτὴν μόνον νὰ ἐκαρτῶνται. — Τὰ ὅσα λέγεις, ἐπρόσθετεν ὁ Ἀμβροσιᾶδης, παραδεχόμεθα ὅτι εἶναι ἄριστα κατὰ θεωρίαν. Ἀλλ' ἰδὲ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ τὴν πρακτικὴν οἱ βουλευταὶ διὰ τῆς Κυβερνήσεως μόνον διορίζο-

μενοι, πάλιν εἶναι εἰς ἄκρον ἀπαιτητικοί· θέλεις τὸ δοκιμάσει; φαντάσου ἂν ἤρχοντο διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐπιρροῆς των!

Τοῦ Ἀμβροσιᾶδου δὲν ἐδίδα ἀπάντησιν, διότι ἐγνωρίζα ὅτι εἰς μάτην θὰ ἐκοπιάζον. Δὲν ἐνήργει κατὰ πεποιθήσιν, ἀλλὰ κατὰ διαταγὴν. Εἰς τί λοιπὸν ἤθελε χρησιμεύσει; νὰ μεταβάλω τὴν πεποιθήσιν του, ἂν δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν ἰδικήν μου; Ἄλλ' εἰς τὸν Βασιλέα ἔλεγον: Δὲν ἄρνούμαι τὴν ἀλήθειαν τῶν παρατηρήσεών Σας καὶ τὴν ὀρθότητά τῆς πολιτικῆς ἐπόψεως. Ἡ ὀλιγανθρωπία, ἡ μὴ μόρφωσις ἀκόμη μεσαίας τάξεως, τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως λείψανον, ἡ ἀποκλειστικὴ ἐπιρροὴ τῶν μαχαίραδων, τῶν διεφθαρμένων καὶ τῶν ῥαδιούργων ἢ ἰσχύς, εἶναι ἡ κυριώτερα ἀφορμὴ τῆς πληθώρας τῶν κακουργημάτων καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως ἐν Ἑλλάδι. Καθῆκον ὅθεν ἐκάστης Κυβερνήσεως εἶναι νὰ καταπολεμῇ αὐτοὺς διὰ νὰ δυναθῇ νὰ προαγάγῃ τὸ γενικὸν καλόν. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, Βασιλεῦ, εἶναι, πῶς πρέπει νὰ γείνη ὁ ἱερός οὗτος πόλεμος. Ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν πρέπει, δὲν συμφέρει νὰ γείνη παρὰ διὰ τῆς νομιμότητος, ὅτι μόνη ἡ νομιμότης ἐγγυᾶται μάλιστα τελειωτικὴν τὴν νίκην. Ἡ νομιμότης ἔχει τὸ ποθοῦμενον γενικὸν καλόν. Διὰ τῆς παρανομίας, εἰς τὴν γενικὴν σύγχυσιν τῶν ἰδιαιτέρων παθῶν καὶ συμφερόντων ῥίπτεται καὶ ἐν ἀκόμῃ περισσότερον πάθος καὶ συμφέρον, τὸ ἰδιαιτέρον τῶν κατὰ καιροὺς Ὑπουργῶν τὸ κακὸν πολεμείται δι' ἐνὸς μέσου, τὸ ὅποιον τὸ αὐξάνει. Ἡ παρανομία καὶ αὕτη εἶναι τίτλος ἐγωῖσμοῦ. Δὲν ἄρνούμαι πάλιν ὅτι διὰ τῆς αὐστηρᾶς νομιμότητος δὲν θὰ λείψουν διὰ μίαν τὰ κακὰ, ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μάλιστα ἡ Κυβέρνησις θὰ φαίνεται θύμα τῶν ἰσχυρῶν καὶ διεφθαρμένων. Ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων στοιχεῖον ἀναπόφευκτον διὰ μίαν σπανίως κατορθώνονται οἱ σκοποὶ τοῦ ἐφημέρου ἀνθρώπου, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τῶν μακροβίων κοινωνιῶν. Διὰ σταθερὰς πολιτικῆς ἡ νομιμότης εἰσχωροῦσα εἰς τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ὀλίγον κατ' ὀλίγον θέλει φέρει τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὅποιον εἰς μάτην ἐξ ἐφόδου κοπιᾶζομεν νὰ ἀποκτήσωμεν. Μὲ ὅλας τὰς ἀτελείας τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ὁ κόσμος γνωρίζει νὰ ἐκτιμᾷ ἐκεῖνους, οἵτινες ἐργάζονται ὑπὲρ αὐτοῦ· τὰ παθήματα τοῦ ἔγειναν μαθήματα. Ἐβαρέθη πλέον τὰς καταχρήσεις, τὴν ἰδιοτέλειαν, τὴν διαφθοράν, τὴν παρανομίαν. Τὸ βασίλειον τῶν κακῶν πνέει τὰ λοίσθη. Εἶναι εὐτυχῆς ἡ παρούσα ἐποχὴ διὰ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ δὲν πρέπει, Βασιλεῦ, τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν νὰ σύρῃ ἐπάνω της διὰ νέων παρανομῶν χωρὶς ἀνάγκην μάλιστα καὶ χωρὶς σκοπὸν. Διὰ τὸ κοινὸν ἐπευφήμησεν εἰς τὸν διορισμὸν μου, ἐν ᾧ δὲν ἔχω κανέναν προσὸν Ὑπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος: Διότι ἔχω ὑπόληψιν τιμιότητος καὶ εἴμαι ξένος εἰς τὰ κόμματα· διότι ὅλοι ἐλπίζουν, μόνον δὲ οἱ καταχραστὰ καὶ ἀνίκανοι μὲ φοβοῦνται. Διὰ τὸ, ὅταν ὁ Προβελέγγιος, μετὰ τὸν διορισμὸν του, ἐλθὼν εἰς τὴν Βουλὴν εἶπεν ὅτι θέλει αὐστηρῶς καταδιώξει τοὺς καταχραστὰς, ἤχησεν ἀπὸ ἀγαλλίασιν τὸ Βουλευτήριον καὶ αὐτοὶ οἱ καταχραστὰ ἐντρά-

πησαν καὶ ἐπευφήμησαν μὲ τοὺς ἄλλους; Ἡ νομιμότης εἶναι λοιπὸν πολιτικὴ φρόνησις καὶ πολιτικὴ ἀνάγκη τῆς παρούσης ἐποχῆς. Ἄν οἱ Ὑπουργοὶ ἔχουν χαρακτηρὰ καὶ σταθερότητα καὶ πόθον τοῦ γενικοῦ καλοῦ, τὸ ἔργον των δὲν εἶναι τόσο ἀκατόρθωτον, ὅσον φαίνεται, ἀλλ' ἡ αὐθεντία των συντρέβεται, ἡ βαρύτης των μηδενίζεται, ἂν περιπλεχθῶν καὶ αὐτοὶ εἰς ἔργα παρανομίας. Χάνοντες τὴν ὑπόληψίν των, χάνουν καὶ τὴν δύναμιν νὰ πράξωσι τὸ καλόν. Κανεῖς δὲν τοὺς βοηθεῖ οὔτε τοὺς ὑπολήπτειται.

Ὁ Βασιλεὺς ἐφαίνετο κυματιζόμενος εἰς τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι· ἐροεῖτο μήπως τὰ ἀνωτέρω καλὰ κατὰ θεωρίαν δὲν ἔχουν καὶ πρακτικὴν ἀξίαν. Ἀπὸ τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα παρομοίαι φύσεως, ὅσα ἔλαθον ἀφορμὴν νὰ ἐκθέσω εἰς τοὺς Βασιλεῖς μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ ἔξω κινήματος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σκυλοδήμου, ἐμόρφωσε περὶ ἐμοῦ τὴν ἰδέαν, ὡς εἶπε μὲ φωνὴν συγκεινημένην ἡ Βασίλισσα ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως μίαν ἡμέραν, ὅτι εἶμαι Unpraktisch· ὁ δὲ Βασιλεὺς κατέφυγε εἰς τὴν στάθμισιν τῶν κακῶν, ποῖον δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν ὡς τὸ μεγαλείτερον. . .

Σ. ΠΗΛΙΚΑΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Ἡ ΤΡΟΜΑΡΑ ΤΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ

Τὶ παράξενος ἐκεῖνος ὁ Σέργιος, τότες ποῦ ἀγαπούσε τὴ Φρόσω του! Ἡ κάτι τοῦ ἔλειπε, ἡ κάτιτις εἶχε περισσίο μὲς στὸ μυαλό του. Θαρρῶ πῶς καὶ τὰ δυό. Τοῦ μιλοῦσες, κι αὐτὸς ὄνειρεύουνταν. Τραγοῦδι· ἀκουγε, καὶ δάκρυζε. Γέλοια, κι ἀναστέναζε. Ὁ νοῦς του ὅλο ταξίδευε, ἡ καρδιά του ὅλο πονοῦσε. Ὡς καὶ τὴν ἀγαπητικιά του τὴ βασάνιζε μὲ τίς παραξενιές του. Ἐκεῖ ποῦ κρυφομιλοῦσανε μιά βραδιά στὸ περιβόλι τῆς κόρης, ἴσια ἴσια τὴ βραδιά ποῦ συμφωνοῦσανε νάνταμωθοῦν καὶ νὰ ξεκινήσουν κρυφὰ νὰ στεφανωθοῦνε στ' ἀντικρινὸ τὸ χωριό, κι ἄς πάη νὰ σάιζη ὁ γέρος τὰ ρούχα του, τὸν πιάνει· ἀξαφνα ἕνας φόβος πῶς θὰ πεθάνη, πῶς δὲ θὰ ζήση νὰ τὸ χαρῆ ἕνα τέτοιο μεγάλο καλὸ, πῶς τέτοια μεγάλα καλὰ σὲ τέτοιο ψεύτικο κόσμῳ δὲ δίνονται. Τὴν ἄφησε τὴν κοπέλλα καταστενοχωρημένη κ' ἤρθε σὲ μένα, καθὼς ἤρχουνταν πάντοτε. Τοῦ μίλησα καὶ γὰρ καθὼς συνείθιζα νὰ τοῦ τὰ λέγω, σὺν εἶδος γιατρὸς ποῦ μιλάει τοῦ ἀρρώστου του σὺν πονῆ, κ' ἔτσι τὸν καθησούχασα.

Σὰ νὰ τὸ ἤξερε πῶς δὲ θὰ τὰ βγάλη πέρα μοναχός του, καὶ μοῦ ζητοῦσε βοήθεια. Τοῦ ἔταξα πῶς θὰ κάμω ὅτι μπορῶ. Εἶτανε νάνταμωθοῦνε, μοῦ εἶπε, στ' ἄλλο τὸ πλαγινὸ περιβόλι, τὴν τάδε ὥρα τῆς νύχτας, κ' ἡ βάρκα ἐτοίμη στὸ γιאלὸ, λίγο παρακάτω. Φεγγάρι δὲν εἶχε, ὁ κόσμος ἐκείνη τὴν ὥρα, ἄλλος νυχτέρευε, ἄλλος κοιμοῦνταν, ὁ πατέρας ἔλειπε, ἡ μάνα δὲν ἤξερε τίποτε, ἀδέρφοια τὸ κορίτσι δὲν εἶχε, ἡ δουλειὰ λοιπὸν εἶτανε στὸ δρόμο. Ἐνα πρᾶμα μοναχά, τοῦ εἶπα, νὰ πάη νὰ ἡσυχάση λιγάκι, γιατί ἔτρεμε σὺν τὸ ψάρι.

— Ναι, πήγαινε νὰ πλαγιάσῃς, καὶ μὴ σὲ μέλη. Ἐχεις ἀκόμα πέντε ὥρες μπροστά σου. Νὰ μὴ συλλογιέσαι τίποτε, κι ὅλα θὰ γείνουν καθὼς τὰ θέλεις. Εἶσαι γαμπρὸς ποῦ ὁ καθέννας παρακαλεῖ νὰ σὲ πάρῃ. Ὁ πατέρας τῆς Φρόσως, σὲ θέλει κι αὐτὸς, μὰ τῶχαλε πείσμα. Πήγαινε νὰ μαλλώσουν κ' οἱ δικοί σου μαζί του γιὰ ἕνα σπιτότοπο! Ἐγὼ εἶμαι δῶ ὁμως, καὶ μὴ φοβάσαι. Τὸν ἔχω τὸ γέρο στὰ χεῖρα μου. Νὰ το τὸ μολογὸ του. Τρέχα καὶ πήγαινε νὰ πλαγιάσῃς. Ὁ σὰς περιμένω στὸ περιγιάλι.

Κ' ἔφυγε ὁ Σέργιος καταχαρούμενος.

ἤρθε ἡ ὥρα, κατεβαίνω στὸ γιאלὸ, ἡ βάρκα ἐτοίμη, μὰ Σέργιος πουθενά, Φρόσω πουθενά! Περιμένα ὡς μιστὴ ὥρα. Ὑστερα ξεκινῶ κατὰ τὸ περιβόλι, καὶ βρίσκω τὴν κοπέλλα σὺν ἄρρωστη ἀπὸ τὸ κλάψιμο. Εἶτανε ὀλομόναχη. Ἀκόμα θὰ φανῆ ὁ κελὸς τῆς! Ποῦ νὰ γυρίση τώρα πίσω ποῦ μπορεῖ νὰ τὸ μυρίστηκαν κιάλας πῶς ἔφυγε ἀπὸ τὸ σπιτί!

— Στάσου, τῆς λέγω, μιά στιγμὴ νὰ τρέξω νὰ δῶ τί γίνεται.

Δὲν ἔκαμα εἴκοσι βήματα, καὶ σκουντουφλῶ σ' ἕνα δεμάτι κληματόβεργες καὶ πέφτω ἀπάνω σ' ἕναν ποῦ κοίτουνταν χάμω. Εἶταν ὁ Σέργιος! Τινάζεται ἀπάνω, καὶ μοῦ λέει σασισιμένα. — Ἐσὺ εἶσαι; Ἄχ, δόξα σοι ὁ Θεός, γλύτωσα! ποῦ εἶναι ἡ Φρόσω!

Σὲ μιά στιγμὴ βρεθῆκαν ἀγκαλιασμένοι.

— Τρεχάτε τώρα, τοὺς κἀνω, κ' ὕστερα τὰ γκαλιάσματα.

Ἄλλες δυὸ τρεῖς στιγμῆς, καὶ σηκώνουνταν ἡ βάρκα. Ἐνα πανάκι, καὶ χάθηκε ἀπὸ μπρὸς μου.

Ἐγειναν ὅλα καθὼς τὰ λογάριζα. Καὶ τὸ νόστιμο, ποῦ ὁ Σέργιος εἶταν ἄλλος ἄνθρωπος τώρα. Κατοικοῦσε στοῦ πεθεροῦ του, κ' ἡ διασκέδασή του εἶταν νὰ δηγᾶται τὰ παθήματά του τότες ποῦ ἀγαπούσε κρυφὰ τὴν καλὴ του καὶ βασανιζότανε μὲ χίλια φαντάσματα.

— Μὰ εἶναι καὶ μιά δουλειά, τοῦ εἶπα ἕνα βράδυ, ποῦ δὲ μὰς τῆνε ζήγησες. Καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ μὰς δηγηθῆ τί εἶταν ποῦ ἔπαθε τὴ βραδιά ἐκείνη ποῦ παρὰ λίγο νὰ φανερωθῆ τὸ μυστικὸ τους παράκαιρα μὲ τὴν ἄρρητά του.

— Ἐκείνη, μὰς εἶπε ὁ Σέργιος σοβαρὰ καὶ μὲ συλλογῆ, εἶταν ἡ μεγαλήτερή μου τρομάρα! Μοῦ εἶχες πῆ νὰ πάγω νὰ κοιμηθῶ. Ὅτι σκοτεινίασε, πῆγα κκι κρύφτηκα πίσω ἀπὸ κείνο τὸ δεμάτι, καὶ πλάγιασα. Πρέπει νὰ ἔμεινα ὡς δυὸ ὥρες ὀλόζυπνος. Ποῦ νὰ κοιμηθῶ! Καὶ τώρα ποῦ σὰς τὸ λέγω, θαρρῶ πῶς ὕπνος δὲν εἶταν ἐκεῖνο τὸ πρᾶμα! Εἶμουν ἀφανισμένος ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀπὸ τὴν ἀγρυπνιά, τρεῖς νυχτιές. Τὰ ξέρεις αὐτά. Μοῦ ἤρθε ἕνα πρᾶμα σὰ βύθος. Σὰ νὰ μοῦ τὸν ἔδωσαν τὸ νοῦ μου, καθὼς ποῦ σοῦ δένουν τὰ μάτια. Εἶμουν ὁ μισὸς ζυπνὸς κι ὁ μισὸς κοιμισμένος. Ἄχ, τί τρομάρα, τί κόλαση! Νὰ θυμᾶσαι πῶς ἔχεις ἀγάπη μὲς στὴν καρδιά σου, πῶς ἔχεις νὰ πάρῃς μεγάλη ἀπόφαση, καὶ νὰ μὴ θυμᾶσαι, μήτε τί λογῆς ἀγάπη, μήτε τί λογῆς ἀπόφαση! Σὰ νὰ περπατῆς μέσα σὲ καταχνιά φωτερή, μὰ καταχνιά ποῦ δὲ βλέπεις ὀλόγυρά σου παρὰ τὸ φωτισμένο τὸ σύννε-